

POSSEIBLE: FELSEFE DERGİSİ

Cilt 10 / Sayı 2 / Aralık 2021

ISSN: 2147-1622

[Jüriye Karşı] Sokrates'in Savunması

Ksenofon / Yunancadan Çeviren: Melike Molacı

Necmettin Erbakan Üniversitesi

mmolaci@erbakan.edu.tr

ORCID: 0000-0002-8128-7706

Makale Bilgileri:

Ksenofon. 2021. "[Jüriye Karşı] Sokrates'in Savunması." Çev. Melike Molacı. *Posseible: Felsefe Dergisi* 10, no. 2: 160-66.

Kategori: Çeviri / Gönderildiği Tarih: 24.09.2021

Kabul Edildiği Tarih: 22.11.2021 / Yayınlandığı Tarih: 27.12.2021

POSSEIBLE: JOURNAL OF PHILOSOPHY

Volume 10 / Issue 2 / December 2021

ISSN: 2147-1622

Apology of Socrates [to the Jury]

Xenophon / Translator into Turkish: Melike Molacı

Necmettin Erbakan University
mmolaci@erbakan.edu.tr
ORCID: 0000-0002-8128-7706

Article Information Tag:

Xenophon. 2021. "[Juriye Karşı] Sokrates'in Savunması." Translated into Turkish by Melike Molacı. *Posseible: Felsefe Dergisi* 10, no. 2: 160-66.

Category: Translation / Date Submitted: 24.09.2021
Date Accepted: 22.11.2021 / Date Published: 27.12.2021

[Jüriye Karşı] Sokrates'in Savunması

Ἀπολογία Σωκράτους [πρὸς τοὺς Δικαστάς]¹

Ksenofon

Yunancadan Çeviren: Melike Molacı

[1] Mahkemeye çağrıldığında Sokrates'in savunması ve yaşamının sonu ile ilgili ne düşündüğünü de hatırlamak bence önemlidir. Başkaları da bunun hakkında çokça yazdı ve hepsi de onun cüretkar konuşma şeklini fark etti; bu da Sokrates'in sahiden böyle konuştuğunun kanıtıdır. Ancak açıkça belirtmedikleri bir şey vardı; Sokrates, ölümün yaşamdan daha arzulanır olduğuna inanıyordu. Bu yüzden de onlar Sokrates'in cüretkar tavrını anlamsız buldular. [2] Ancak, Hipponikos'un oğlu Hermogenes Sokrates'in arkadaşıydı ve ona göre, konuşmasında açıkça görülen ihtişamı niyetine uygundu. Mesela, Sokrates'in duruşmadan başka pek çok konuda daha fazla konuştuğunu gördüğünde ona şunu sordu: [3] "Sokrates, savunman hakkında da düşünmen gerekmiyor mu?" [Sokrates] ise ilkin şöyle dedi: "Tüm yaşamım boyunca savunmam için hazırlanmadığımı mı düşünüyorsun?" Sonra Hermogenes şöyle sordu: "Nasıl hazırlandın?" Sokrates bu soruyu "Yaşamım boyunca hiç haksızlık yapmayarak ve bunun en iyi savunma hazırlığı olduğunu düşünüyorum" diye yanıtladı. [4] Sonra [Hermogenes] tekrar sordu: "Süslü bir konuşmanın Atina mahkemelerini büyülediğini ve bu mahkemelerin çoğu zaman masumları ölüme mahkum ederken merhamet uyandırıcı savunmalarından ya da büyüleyici konuşmalarından ötürü suçluları özgür bıraktığını görmüyor musun?" "Zeus aşkına, elbette görüyorum!" dedi. Sokrates, "dahası, savunmam üzerine iki kez derinlemesine düşünmeye çalıştım fakat *daimon*'um buna karşı çıktı" diye karşılık verdi. [5] Hermogenes "Bu oldukça şaşırtıcı bir ifade" dediğinde, Sokrates,

¹ Çeviriye esas metin: Xenophon. 1921. *Xenophontis Opera Omnia*, vol. 2. Oxford: Clarendon Press. *Posseible* yayın kurulu olarak çeviri editörlüğü için Nazile Kalaycı'ya teşekkür ederiz.

“Tanrının bile ölümün benim için daha iyi olacağını düşünmesini şaşırtıcı mı buluyorsun? Herhangi birinin benden daha iyi bir yaşam sürdüğünü kabul etmeyeceğimi görmüyor musun? Çünkü fark ettim ki, yaşamım boyunca dindar ve adil bir şekilde yaşadım – ki bu en tatminkâr şeydir; bu yüzden kendime hep derin bir saygı duydum ve gördüm ki, arkadaşlarım da beni bu yüzden övdüler. [6] Ancak şimdi daha da yaşlanırsam, biliyorum ki yaşlılık beni kaçınılmazcasına yönlendirecek: gözlerim daha az görecektir, kulaklarım daha az duyacak, daha yavaş öğreneceğim ve öğrendiğimi daha çabuk unutacağım. Eğer düşkünlüğümü fark eder ve bundan yakınırırsam, yaşamdan nasıl keyif alabilirim?” diyerek bir kez daha konuştu. [7] “Belki de” dedi, “Tanrı tüm iyiliğiyle, yalnızca doğru zamanda değil en kolay şekilde de yaşamdan ayrılmama izin veriyordur. Eğer bugün mahkum edilsem, beni suçlayanlar için ölümüm en kolay yoldan gerçekleşmiş olacak, arkadaşlarımsa zahmet vermeyecek ve onları derin bir üzüntüye de boğmayacak.² Zira arkadaşlarının zihinlerinde utanç verici ya da rahatsız edici hatıralar bırakmamış biri, sağlıklı bir beden ve nazik bir ruhla öldüğünde nasıl olur da özlenmez? [8] “Kendimi aklamak için her yolu denemem gerektiğini düşündüğümüz o zamanda, savunmam üzerinde çalışmamı engellerken” diyerek devam etti Sokrates, “Tanrılar haklıydı. Çünkü açıktır ki, şu anda yaşamımı sonlandırmak yerine bunu seçmiş olsaydım, hastalığın ve yaşlılığın getirdiği ızdıraplar içinde ölmeye hazırlanıyor olacaktım ki [yaşlılık], bütün zorlukların hücum ettiği ve herhangi bir keyif tarafından teskin olunamayan şeydir.” [9] “Tanrı şahidim olsun ki Hermogenes” dedi, “Bunu ben de istemezdim; ama şayet tanrıların ve insanların bana yakıştırdığı ve benim de kendimde gördüğüm tüm bu güzellikleri anlatmak jüriyi rahatsız edecekse, o halde ben de kölece bir yaşama devam etmek için yalvarmaktansa ölümü yeğlerim ve böylece, ölümden daha aşağı olan bir yaşamı seçmemiş olurum.”

[10] [Hermogenes’e göre] davacıları Sokrates’i devletin inandığı tanrıları tanımamakla ve onların yerine yeni tanrılar³ koyarak gençleri yoldan çıkarmakla suçladıktan sonra jüri önüne çıkan [Sokrates] şöyle dedi: [11] “Beyler, Meletos’un suçlamasında beni şaşırtan ilk şey, devletin inandığı tanrıları tanımadığımı nasıl söyleyebildiğidir. Çünkü etrafımda olan herkes, ortak şölenlerde ya da halka açık sunaklarda adadığım adakları görmüştür, şayet isteseydi Meletos’un kendisi de görebilirdi. [12] Yeni tanrılar getirme suçlamasına gelince, sadece ne yapmam

² Ç.N. Ölüm her ne şekilde olursa olsun Sokrates’e zor gelmez fakat onun ölümünün arkadaşları nazarında zahmetsiz gerçekleşmesi, baldıran zehriyle idam edilecek olmasıyla ilgilidir. Kaynaklarda Attika’da bulunmayan baldıranın Küçük Asya ya da Girit’ten ithal edilen pahalı bir bitki olduğu ifade edilir ve bu nedenle mahkumların ya bizzat ya da dostları aracılığıyla bunu temin etmeleri gerekir. Sokrates’in durumunda baldıranı temin edenlerin zengin dostları olması muhtemeldir (Wilson 2020, 17). Bununla birlikte baldıran kupasını içerek idam edilmek, Sokrates’in sözlerinin aksine ölmenin en basit ve en kolay yolu değildir. Baldıran hızlı ve acısız bir uykuya neden olmaz; aksine krampların, kusmanın ve felcin eşlik ettiği acı dolu bir ölüme yol açar (Gill 1973, 23–5). Buna rağmen Hogenmüller’e göre Ksenophon, Sokrates’in ölümünün tanrısal bir lütuf ve bir iyilik olduğunu gösterebilmek için “kolay ölüm” fikrini muhafaza eder (Hogenmüller 2007, 165).

³ Ç.N. Ksenophon devletin inandığı tanrılar için “θεοί” sözcüğünü kullanırken Sokrates’in tanrıları için “δαίμονια” ifadesini kullanır. Sokrates’in davasına konu olan iki suçlamadan biri “yeni tanrılara inanmaktır” ve “tanrılar” olarak çevrilen kavram bu pasajın yanı sıra onikinci ve ondördüncü pasajlarda da “δαίμονια” sözcüğü ile karşılaşılır. Dolayısıyla burada ve konuşmanın ilerleyen bölümlerinde “θεοός” ve “δαίμονια” sözcükleri için “tanrılar” sözcüğü kullanılmıştır. Buna karşılık Sokrates’in kendinde bulunan, bazen ona karşı çıkan ve önsözlerinin kaynağı olup ona seslenen ilahi sesi bunlardan ayırmak için “daimon” sözcüğü tercih edilmiştir.

gerektiğini bana işaret ederek gösteren ilahi bir sesin var olduğunu söylemekle nasıl suçlu olabilirim? Nitekim, kehanetlerini kuşların ötüşlerinden ve insanların söyleyişlerinden çıkaranların tahminleri, seslere dayanır. Gök gürültüsünün seslendiğinden ya da en büyük kehanet yerinin o olduğundan kim kuşku duyar? Pythia bile kutsal tahtında otururup tanrının mesajlarını iletirken o sesi kullanmıyor muydu? [13] Ama bunun da ötesinde tanrının geleceği bildiği ve istediği kimseye önceden bildirdiği, herkesin söylediği ve inandığı bir şeyse, benim öne sürdüğüm de budur. Ancak onlar kuş fallarını, söyleyişleri, işaretleri ve kehanetleri kâhince uyarılar olarak adlandırırken ben önsezilerimi bu *daimon*'a atfediyorum ve bence bu şekilde, tanrıların gücünü kuşlara atfedenlerden daha gerçekçi ve daha dindarca konuşmuş oluyorum. Tanrıyla ilgili yalan söylemedim ve bunun kanıtı da şudur: Pek çok arkadaşşıma tanrının nasihatlerini ilettilim ve hatalı olduğum henüz görülmedi.”

[14] Jüri bunları duyduğunda, mahkemede bir gürültü koptu. Kimisi söylenenlere inanmadı, bazıları da tanrıların, onlar yerine Sokrates'e daha fazla lütuf bahsetmiş olmaları karşısında kıskançlık duydular. Sokrates şöyle cevap verdi: “O halde, tanrılar tarafından onurlandırıldığımdan şüphe duymaya meyilli olan sizler, bir de şunu dinleyin.⁴ Khairephon Delphoi tapınağına benimle ilgili danıştığında, Apollon pek çok kişinin huzurunda, ‘hiç kimse Sokrates’ten daha özgür, daha adil ve daha ölçülü değildir’ dedi.”

[15] Bunları duyan jüri doğal olarak daha da öfkelenildi ama Sokrates devam etti: “Fakat beyler, Tanrı Lakedaimonialı kanun koyucu Lykourgos hakkındaki kehanetlerinde benim için söylediklerinden daha yüce şeyler söyledi. Derler ki Lykourgos tapınağa girdiğinde Tanrı ona şöyle seslendi: ‘Sana tanrı mı desem yoksa insan mı?’ Fakat bana insanların çoğundan çok daha üstün olma ayrıcalığını vermesine rağmen, [Apollon], beni tanrıya benzetmedi. Yine de tanrının bu benzetmesine öyle çabucak inanmayın, söylediklerini bir bir inceleyin. [16] Her şeyden önce, bedeninin arzularına benden daha az köle olmuş birini tanıyor musunuz? Peki ya benden daha özgür birini? Çünkü ben kimseden ne hediye ne de para aldım. Aynı şekilde, sahip olduklarıyla yetinen ve bir başkasının sahip olduklarında gözü olmayandan daha adil birini düşünebilir misiniz? Kim benim bilge olduğumu inkar edebilir? Zira söylenenleri anlamaya başladığım günden bu yana, elimden geldiğince en iyinin peşinde koşup, öğrenmeyi sürdüren ben değil miyim? [17] Erdemi arayan yurttaşların ve yabancıların çoğunun diğerleri yerine benimle zaman geçirmeyi seçmesi, çabalarımın beyhude olmadığını göstermiyor mu size? Karşılığında verecek neredeyse hiçbir şeyim olmadığını herkes bilirken, pek çoklarının yine de bana çeşitli hediyeler vermek istemesine ne diyeceksiniz? “Peki, neden kimse borçlu olduğumu söylemiyor da, pek çokları bana minnettar kaldığını söylüyor?” [18] Peki ya kuşatma sırasında diğer insanlar sahip oldukları için üzülürken, benim devletin en ihtişamlı zamanlarında olduğumdan daha yoksul olmayışım hakkında diyeceğiniz ne var? Diğerleri pazardan aldıkları pahalı şeylerle kendilerini eğlerken, benim hiçbir bedel ödemeksizin kendi ruhumdan daha büyük hazlar almış olmama ne diyeceksiniz? Şimdi, hiçbiriniz kendim hakkında bu söylediklerimin yalan olduğunu düşünüp beni

⁴ Ç.N. Bu pasajın ilk cümlesindeki tanrılar için “θεοί”, ikinci cümledeki tanrılar için ise “δαίμονια” sözcüğü kullanılır.

suçlu bulmuyorsanız, nasıl olur da ben tanrıların ve insanların övgüsünü hak etmem? [19] Meletos, tüm bu incelemeye rağmen yaptıklarımla gençleri yoldan çıkardığımı mı söylüyorsun? Gençleri kimlerin yoldan çıkardığını biliyoruz, değil mi? Peki benim yüzümden dindarken dinsiz olan, ölçülüyken aşırıya kaçan, tutumlu iken müsrif olan, içmede ılımlıyken küfelik olan, gayretliyken atalete kapılan ya da aşağı hazlara yenik düşen birini biliyorsan söylesene.” [20] “Zeus aşkına, elbette söylerim” dedi Meletos. “Senin etkin altında kalanların ailelerinden çok sana itaat ettiklerini biliyorum.” “Kabul ediyorum” diye cevapladı Sokrates, “en azından konu eğitim olduğunda bu doğru. Çünkü herkesin bildiği üzere benim esas ilgi duyduğum şeydir bu. Konu sağlık olduğunda insanlar ailelerinden çok doktorlara güvenirler, meclis toplantılarında bütün Atinalılar, yakınlarından çok en bilgece konuşanların sözünü dinlerler. Elbette komutan olarak seçtikleriniz kendi babalarınız, kardeşleriniz ve hatta, Zeus aşkına, kendileriniz bile değil, savaş söz konusu olduğunda en bilgece kararları alacak olanlar değil midir?” “Öyle, Sokrates” dedi Meletos, “bu hem amaca hem de geleneğe uygun olandır.”

[21] “O halde” diyerek yanıtladı Sokrates, “diğer işlerde üstün olanlar yalnızca eşit mualame görmekle kalmayıp üstüne onurlandırılırken, insanlar için en büyük iyilik olan eğitim konusunda kimileri tarafından en yetkin kişi kabul edilen benim, tam da bu suçtan dolayı, idam cezası ile karşı karşıya kalışım size de hayret verici gelmiyor mu?

[22] Elbette Sokrates ve onun lehine tanıklık eden arkadaşları bundan daha fazlasını söylediler. Ancak ben tüm duruşmayı aktarmak niyetinde değilim; benim açık kılmağ istediğim mesele, Sokrates’in hem tanrılara karşı bir saygısızlık yapmadığı, hem de insanlara herhangi bir konuda haksızca görünen bir davranışta bulunmadığıdır. [23] Ayrıca o ölmek konusunda ısrarcı olunması gerektiğini düşünmüyordu, tam aksine ölmek için doğru zamanın geldiğine inanmıştı. Duruşma aleyhine sonuçlandığında [ölüme dair bu kavrayışı] daha da kesinleşmiştir. İlk ceza indirimi için bir teklifte bulunulması istendiğinde, ne kendisi bunu kabul etmiş ne de arkadaşlarının teklifte bulunmasına müsaade etmiştir. Ve hatta bunun, suçun kabulü olacağını söylemiştir. Sonrasında arkadaşları tarafından kaçırılmak istendiğinde, bunu reddetmiş ve dahası, belki de Attika’dan uzakta ölümün olmadığı bir yer biliyorsunuzdur diyerek onlarla alay etmiştir.

[24] En sonunda hüküm verildiğinde Sokrates şunları söyledi. “Beyler, aleyhimde yalancı şahitlik yapmaları ve yalan ifade vermeleri için tanıkları yönlendirenler ve onların bu yönlendirmelerine uyanlar bilmelidirler ki, bizzat kendileri büyük saygısızlık ve haksızlık yapmışlardır. Bana gelince, itham edildiğim hiçbir şeyden suçlu olmadığımı göre, neden hüküm giymeden önceki halimden daha az aklımın başında olduğunu düşünüyüm? Çünkü ne Zeus, Hera ya da onlarla ilişkili diğer tanrılar yerine yeni *daimon*’lara adak adadığım, ne bunlar adına yemin ettiğim ne de başka tanrıları tanıdığım ispatlandı. [25] Ayrıca nasıl olur da gençleri dayanıklı ve tutumlu olmaya alıştırtırken onları yoldan çıkarmış olurum? Dahası, tapınak yağmacılığı, hırsızlık, köleleştirme, vatana ihanet gibi ölüm cezasını gerektiren bir eylemden ötürü hasımlarım bile suçlamadı beni. Dolayısıyla beni şaşırtan şey, ölümü hak edecek bir suç işlediğime nasıl ikna olabildiğinizdir. [26] Dahası haksızca ölümüne mahkum edilmiş olmam, kendimi azımsamama sebep olmaz. Çünkü bu utanç bana

değil, beni ölüme mahkum edenlere aittir. Aslında, benimle aynı koşullarda ölen Palamedes beni yüreklendiriyor; çünkü Palamedes, kendisini haksızca öldüren Odysseus'a kıyasla, bugün çok daha güzel şarkıların konusu olmakta. Elbette biliyorum ki, gelecek zaman –tıpkı geçmişte de olduğu gibi– benim kimseye haksızlık etmediğimi, onları daha kötü kılmadığımı, hatta benimle sohbet edenlere iyi olan her şeyi gücüm yettiğince ve karşılık beklemeksizin öğreterek fayda sağladığımı gösterecek.”

[27] Daha önce söylemiş olduklarıyla oldukça uyumlu bu sözleri söyleyerek ayrıldı oradan; bakışından, duruşundan ve yürüyüşünden tasasız olduğu anlaşılıyordu. Refakatçilerinin gözyaşları içinde olduklarını gördüğündeyse şöyle söyledi: “Bu ne hal? Şimdi mi ağlamaya başlıyorsunuz? Doğduğum andan itibaren doğanın beni ölüme mahkum ettiğini bunca zamandır bilmiyor muydunuz? Elbette, hala iyiliklerle karşılaşabileceğim bir zamanda vakitsiz ölecek olsam, bu durum ben ve sevenlerim için acı verici olurdu; fakat zorlukların beklediği bir yaşamı sonlandırıyorsam, benim iyi durumda olduğumu bilerek sizler de sevinç duymalısınız.”

[28] Orada olanlardan biri, Sokrates'e çok düşkün fakat oldukça saf biri olan Apollodoros şöyle dedi: “Sokrates, ağırımaya giden şey, haksızca ölüme mahkum edilmiş olmandır!” Sokrates, Apollodoros'un başını okşayarak, “sevgili Apollodoros'um, bunun yerine adil bir şekilde ölüme mahkum edildiğimi mi görmek isterdin?” diye sordu ve gülümsedi.

[29] Anytos'un geçtiğini gördüğünde Sokrates'in şöyle dediği söylenir: “Bu gördüğünüz adam, beni ölüme mahkum etmekle çok yüce ve asil bir şey yapmış gibi gururlanıyor; çünkü devlet tarafından onurlandırıldığını gördüğümde, oğlunu derici olarak yetiştirmemesi gerektiğini söylemedim.” “Öylesine sefil bir adam ki bu” diye devam etti, “görünüşe göre, şunu bilmiyor; ikimiz arasındaki bu savaşta gerçek kazanan, tüm zamanlar boyunca daha yararlı ve daha asil olanı yapandır.” [30] “Dahası” diyerek devam etti, “Homeros, yaşamının sonuna gelen kimilerine, geleceği görme gücü bahsetti ve şimdi ben de bir kehanette bulunmak isterim. Bir zamanlar Anytos'un oğluyla kısa bir ilişkim oldu ve kanımca onun ruhu zayıf değildi ve bu yüzden diyorum ki o, babasının ona uygun gördüğü bu kölece mesleği sürdürmeyecek; kendisiyle ilgilenecek uygun birini bulamayacağından, utanç verici arzulara yenik düşecek ve ahlaksızlık yolunda ilerleyecek.” [31] Bunu söylerken yanılmamış: şarabı çok seven genç adam gece gündüz içmekten vazgeçmedi, en sonunda da devleti, arkadaşları ve kendisi için tamamen değersiz biri oldu çıktı. Oğluna verdiği kötü eğitim ve ahmakça kararları yüzünden ölmüş olmasına rağmen Anytos'un da adı lekелendi. [32] Sokrates'e gelince, duruşmada kendini övdüğü için jüride husumet uyandırdı ve aleyhine verilen hükmü daha da güçlendirdi. Ancak bence o, tanrılar tarafından sevilenlerin kaderini paylaştı; çünkü yaşamın en zor kısmını ardında bıraktı ve ölümlerin en kolayını yaşadı. [33] Böylece ruh gücünün de timsali oldu: ölmesinin yaşamaya devam etmekten daha iyi olduğunu anladığında, tıpkı kendisi için iyi olan başka herhangi bir şeyden yüz çevirmediği gibi, ölüm karşısında da zayıflık göstermedi, aksine ölümü kabullenirken ve ölümle buluşurken sevinçliydi.

[34] Ve böylece, kişinin bilgeliğini ve mizacının soyluluğunu düşündüğümde, benim için [Sokrates'i] unutmak ya da onu övmeksizin hatırlamak imkânsızdır. Erdemi arayanlar arasında Sokrates'ten daha yardımsever birini bulan olursa, ben onu bütün insanların en kutlusu sayarım.

Kaynakça

- Gill, Christopher. 1973. "The Death of Socrates". *The Classical Quarterly* 23: 25-28.
- Hogenmüller, Boris. 2007. *Xenophon, Apologie des Sokrates- Ein Kommentar*. Würzburg: Julius-Maximilians-Universität zu Würzburg.
- Wilson, Emily. 2020. *Sokrates'in Ölümü*. Çeviren Özgüç Orhan. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.